

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

завдань II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії у 2025/2026 н. р.

11 КЛАС

Питання 1. Поясніть у формі енциклопедичної довідки різні варіанти періодизації Української революції, котрі зустрічаємо в історіографії, а саме: а) 1914-1923 рр., б) 1917-1920 рр., в) 1917-1921 рр., г) 1918-1923 рр. (Кількість балів – 20)

Критерії оцінювання:

10 балів – преамбула до енциклопедичної довідки, з *них*:

2 бали – за вступну частину;

2 бали – за розкриття змісту кожного підходу до періодизації (максимум 8 балів).

8 балів – визначення верхньої та нижньої межі кожного періоду, з *них*:

1 бал – за зазначення нижньої межі кожного із зазначених варіантів періодизації (максимум 4 бали);

1 бал – за зазначення верхньої межі кожного із зазначених варіантів періодизації (максимум 4 бали).

2 бали – за форму виконання завдання (енциклопедична довідка).

Орієнтовне пояснення різних варіантів періодизації Української революції:

Українська революція, як і будь-яке явище, має власний історично-часовий простір, початок і кінець, тобто певні хронологічні рамки. Навколо їх визначення вже тривалий час точаться дискусії. Якщо за нижню межу більшість дослідників вважає перші числа березня 1917 р., то верхня має розкид від 1919 до 1923 рр. Найпоширенішою в сучасній українській історіографії є думка, що це був 1921 р. Її прихильники вважають, що попри втрату наприкінці 1920 р. державності революційний потенціал українського народу не був вичерпаний. Це виявлялося в масовому антирадянському повстанському русі, збройних акціях військ. формувань та дипломатичних зусиллях колишньої УНР. Цілком очевидно, що верхня межа Української революції як процес, що затухав, не має чіткої часової прив'язки.

З визначенням хронологічних меж доби Української революції тісно пов'язана проблема її періодизації. Вона має макро- і мікрорівні, які відповідають певним етапам і періодам. Критерієм виділення перших виступають кардинальні зміни у перебігу революції, які суттєво змінювали її характер, визначально впливали на моделі державних утворень. У ході Української революції рельєфно виділяються 3 етапи. 1-й – пов'язаний із функціонуванням Української Центральної Ради і УНР (березень 1917 – квітень 1918 рр.). 2-й – від державного перевороту 29 квітня і до падіння гетьманського правління 14 грудня 1918 р. 3-й – із приходом до влади Директорії УНР у середині грудня 1918 р. й через низку трансформацій державної влади до кінця 1920 р. і далі до окремих проявів у 1921 р.

Поновлення національно-демократичного змісту Української революції восени 1918 було пов'язане з новим потоком – Листопадовою національно-демократичною революцією в Галичині 1918 р. Вона стала результатом розпаду Австро-Угорської імперії після поразки Четверного союзу. Ця обставина вивела Українську революцію за територіальні межі колишньої Російської імперії та дискурс Російської революції 1917–1918 рр.

Окрім того, історію Української революції можна розглядати у ширшому хронологічному контексті як складову доби революцій, породжених Першою світовою війною, з перенесенням її нижньої хронологічної межі на 1914 р.

Таким чином, історики окреслюють періодизацію Української революції різними хронологічними рамками:

1914–1923 – від початку Першої світової війни до рішення Ради послів Ліги націй про приєднання Східної Галичини до Польщі, яким де-юре припинено існування ЗУНР.

1917–1920 – від створення Української Центральної Ради до фактичного припинення існування УНР на українських землях, виїзду Директорії й уряду УНР у еміграцію до Польщі.

1917–1921 – від створення Української Центральної Ради до укладення Ризького мирного договору між РСФСР, УСРР та Польською Республікою, згідно з яким територія України поділена між ними по річці Збруч.

1918–1923 – від проголошення ЗУНР до рішення Ради послів Ліги націй про приєднання Східної Галичини до Польщі, яким де-юре припинено її існування.

ПРИМІТКА. У залежності від повноти розкриття загальних підходів до періодизації оцінювання цієї частини відповіді може коливатись у межах 1–2–3–4–5–6–7–8 балів (на розсуд члена журі). За правильне пояснення нижньої і верхньої хронологічної межі у кожному з варіантів періодизації – по 1 балу відповідно.

Питання 2. Напишіть історичний портрет Ніла Хасевича на тему: «Людина, яка билася за Україну різцем і долотом». (Кількість балів – 20)

Критерії оцінювання:

2 бали – коротка характеристика (вступ до історичного портрета Ніла Хасевича).

4 бали – за факти біографії (життєпису) Ніла Хасевича.

4 бали – за характеристику творчості Ніла Хасевича.

4 бали – за розкриття значення діяльності Ніла Хасевича.

3 бали – за вказівку щодо відзнак, пошанування Ніла Хасевича.

3 бали – за висновок до історичного портрета Ніла Хасевича.

Орієнтовний ескіз історичного портрета Ніла Хасевича:

Коротка характеристика: Хасевич Ніл Антонович (1905–1952) – український художник, графік, громадський і політичний діяч, член Організації українських націоналістів і Української головної визвольної ради.

Біографія (життєпис): походження зі священничої родини, втрата у 14 років лівої ноги, навчання у Рівненській гімназії і Варшавській академії красних мистецтв, участь у міжнародних виставках, приналежність до мистецького товариства «Спокій», Волинського українського об'єднання, участь у підпіллі ОУН, обставини загибелі.

Творчість: створення гравюр, дереворитів, екслібрисів, співпраця як художника з легальною і підпільною українською періодикою, розробка дизайну бофонів (знаків позики «на бойовий фонд» УПА), нагород УПА (Хрест заслуги і Хрест бойової заслуги).

Значення діяльності: створення візуального образу УПА (альбом «Графіка в бункерах УПА»). Шрифт «Воля», заснований на шрифті Ніла Хасевича (використовується як церемонійний шрифт Збройних сил України).

Відзнаки, пошанування: лицар Золотого, Срібного і Бронзового хреста заслуги УПА та медалі «За боротьбу в особливо важких умовах». Назви вулиць у Києві, Львові, Луцьку, Рівному, Костополі та інших містах, пам'ятники, документальний фільм, мистецька премія імені Хасевича. Пам'ятна монета Нацбанку 2025 року номіналом дві гривні.

Висновок до історичного портрета: «Людина, яка билася за Україну різцем і долотом», який впливає з життєвого кредо, сформульованого Нілом Хасевичем 1951 р., незадовго до своєї загибелі: «Я не можу битися зброєю, але б'юся різцем і долотом. Я, каліка, б'юся в той час, коли багато сильних і здорових людей в світі навіть не вірять, що така боротьба взагалі можлива... Я хочу, щоб світ знав, що визвольна боротьба триває, що українці б'ються». Актуальність його кредо в умовах сучасної російсько-української війни.

ПРИМІТКА. У залежності від повноти розкриття кожної складової історичного портрета її оцінювання може коливатись у межах 0,5–1–1,5–2–2,5–3–3,5–4 бали (на розсуд члена журі).

Питання 3. Підготуйте розгорнутий план-конспект про засади розбудови однієї з держав у ХХ ст., характерними ознаками якої були «етатизм», «лаїцизм», «націоналізм», «популізм», «республіканізм», «реформізм». Розкрийте суть вказаних понять у контексті історії цієї держави. (*Кількість балів – 20*)

У завданні йдеться про трансформацію Туреччини внаслідок реформ Кемаля Ататюрка.

За основу розгорнутого плану-конспекту потрібно взяти запропоновані лідером Туреччини шість ключових принципів («шість стріл») кемалізму та розкрити їхню суть у контексті історії країни.

Критерії оцінювання:

2 бали – за правильне визначення держави.

3 бали – за повне розкриття кожного з шести пунктів плану (максимум 18 балів).

Орієнтовний розгорнутий план-конспект «Трансформація Туреччини внаслідок реформ Кемаля Ататюрка»:

1. а) *етатизм* – напрям політичної думки, який розглядає державу як найвищий результат і мету суспільного розвитку;

б) *в Туреччині цей термін позначав офіційну економічну доктрину (державну політику), спрямовану на побудову змішаної економіки за домінування держави, на практиці це привело до націоналізації економіки за збереження дрібного приватного сектору.*

2. а) *лаїцизм* – рух за секуляризацію суспільного життя країни, процес, в ході якого релігійні догми, інститути і практики втрачають високе соціальне значення, основна вимога цього руху – усунення впливу релігії в різних сферах суспільства;

б) *у Туреччині це втілювалось у скасування шариатського права, заборону релігійної освіти (всі школи були підпорядковані міністерству освіти), судове переслідування партій проісламської орієнтації.*

3. а) націоналізм – ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі;

б) формування політичної нації в кордонах Турецької республіки (а не тюркської етнічної нації, як це було у пантюркистів), критеріями політичної нації були спільне громадянство, спільна мова, спільна територія, спільне походження, спільна історія і менталітет, не-турки підлягали асиміляції.

4. а) популізм – політична стратегія або риторика, що апелює до широких народних мас, їхніх сподівань, страхів і незадоволення життям, ґрунтується на протиставленні інтересів «простого народу» інтересам еліти;

б) боротьба в країні з класовою нерівністю і становими привілеями, досягнення єдності і солідарності турецького суспільства, суверенітету верховної влади народу.

5. а) республіканізм – політично-правова доктрина та ідеологія правління країною як республікою, яка протистойть аристократії, монархії, олігархії і диктатурі;

б) проголошення Туреччини республікою у 1923 р.

6. а) реформізм – концепція стратегії й тактики політичної діяльності, що відкидає революційні методи на користь поступових реформ, гарантуючи охорону інтересів працюючих верств, за дотримання парламентської демократії;

б) курс на вестернізацію Туреччини і боротьбу з пережитками традиційного суспільства, опора на прогрес і освіту.

ПРИМІТКА. У залежності від повноти розкриття кожного пункту плану його оцінювання може коливатись у межах 0,5–1–1,5–2–2,5–3 бали (на розсуд члена журі).

Питання 4. Які українські державні утворення були проголошені в ХХ ст.? Вкажіть їхні офіційні назви та час проголошення. (Кількість балів – 8)

Критерії оцінювання: 0,5 бала за правильну назву та 0,5 бала за правильну дату проголошення кожного державного утворення; за винятком однієї позиції, де кількість балів розписано окремо.

ВІДПОВІДЬ:

Українська Народна Республіка (УНР) – 7(20) листопада 1917 р. (максимум 1 бал)

Західноукраїнська народна Республіка (ЗУНР) – 13 листопада 1918 р. (максимум 1 бал)

Українська держава – 29 квітня 1918 р. (максимум 1 бал)

Українська Народна Республіка Рад (УНРР), Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР, УРСР) – 12(25) грудня 1917 р., 6 січня 1919 р. (максимум 2 бали: по 0,5 бала за УНРР і УСРР(УРСР) і по 0,5 бала за кожну з двох дат)

Карпатська Україна – 15 березня 1939 р. (максимум 1 бал)

Українська Самостійна Соборна Держава (УССД) – 30 червня 1941 р. (максимум 1 бал)

Україна – 24 серпня 1991 р. (максимум 1 бал)

ПРИМІТКА. Відповідні бали нараховуються як за наведення правильної повної назви державного утворення, так і за правильну аббревіатуру без її розшифрування. Так

само відповідні бали нараховуються за вказану правильну дату проголошення державного утворення, незалежно за яким стилем вона наведена – старим або ж новим.

Питання 5. Поясніть образні історичні терміни. (Кількість балів – 12)

Критерії оцінювання: 1,5 бала за кожне правильне пояснення суті образного терміну (головне у поясненні виділено напівжирним курсивом).

ВІДПОВІДЬ:

«червона мітла» – *так у народі прозвали «буксирні бригади», що насильно вилучали збіжжя і майно в українських селян, оголошуючи його власністю новопосталих колгоспів.* Буксирні – бо, змусивши одні господарства виконати непідйомний план хлібозаготівель, їх направляли у відстаючі колгоспи – ніби тягнучи їх на буксирі за передовими. Частина «буксирів» – так називали активістів – були озброєні гвинтівками або наганами, щоб відбиватися від селян або ж залякувати. Шукали зерно за допомогою довгих загострених щупів – проштрикували землю, стіни й долівку хати, хлівів, стодоли. У буксирній бригаді могло бути від п'яти-шести до декількох десятків осіб. Туди входили голови колгоспів і сільрад, колгоспники-ударники, комсомольці, члени комнезамів, уповноважені райпарткомів, співробітники ГПУ й міліції, направлені з міст робітники та студенти. Частина конфіскованого добра йшла на потреби членів самої буксирної бригади, що відкривало широкі можливості для зловживань. Червону мітлу для активізації хлібозаготівель комуністичний режим став використовувати 1929-го – із початком масової колективізації, а пік її припадає на голодні 1932–1933 роки.

«червоний імперіалізм» – *термін, що описує загарбницьку і колоніальну політику СРСР (Червоної армії та комуністичного режиму) під виглядом визволення народів, особливо під час Другої світової війни, коли Советський Союз анексував території, як-от Західна Україна, країни Балтії, Фінляндія та Бессарабія, в рамках сталінського розширення імперії.* Термін вжив у назві своєї книги один з авторів програми з історії для середньої школи Владислав Гриневич.

«червоний ренесанс» – *також розстріляне відродження, науково-просвітницьке, духовно-культурне та літературно-мистецьке покоління 20-х–30-х років ХХ століття в УРСР, яке дало високохудожні твори й здобутки у галузі літератури, філософії, живопису, музики, театру, кіно, освіти, науки та яке було знищене під час великого терору.* Термін походить від назви українського документального фільму 2004 року.

«червоний терор» – *насильницькі заходи, що здійснювалися більшовиками проти широких соціальних груп, які були оголошені «класовими ворогами», включно з робітниками і селянами, та звинувачувалися в «контрреволюційній діяльності».* Згідно з Декретом «про червоний терор» від 5 вересня 1918 року, «червоний терор» ставив перед собою завдання боротьби з контрреволюцією, спекуляцією й злочинами за посадою шляхом ізолювання «класових ворогів» у концетраційних таборах і шляхом фізичного знищення «всіх осіб, причетних до білогвардійських організацій, змов і заколотів».

«чорна дошка» – *адміністративно-репресивний засіб колективного покарання, переважно використовуваним в Україні. Режим «чорних дошок» став одним із механізмів Голодомору: ЦК КП(б)У, обкоми та райкоми партії вносили цілі райони, населені пункти, колгоспи, сільські ради на так звані «чорні дошки», що призначало блокування їх спецзагонами та військами, заборону виїзду населення за межі цих територій та вилучення всіх харчів, а також заборону торгівлі.*

«чорний воронок» – *розмовна, загальнозжита назва радянської тюремної санітарної машини для перевезення заарештованих, що мала вигляд чорного автобуса, розділеного на одномісні камери-кліті. Посередині був вузький коридор, обабіч якого – численні вузькі двері. Окремі камери були неосвітлені й такі тісні, що в них заледве міг поміститися згорблений чоловік. Вікна у «воронку» зафарбовували, щоб в'язні нічого не бачили, вхід до нього був ззаду. Тюремні автобуси такого типу, які викликали страх серед мешканців СРСР, були, зокрема, використані НКВД у 1937–1938 рр. під час Великого терору та 1940 р. для перевезення польських військовополонених, жертв Катинської різанини.*

«чорносвітники» (чорнопіджачники, чорна піхота) – *умовна назва піхотних підрозділів Червоної армії, які формували з цивільного населення окупованих Німеччиною територій після їх повторного захоплення військами СРСР. У бій чорносвітників відправляли не підготовленими, без належної амуніції та зброї. Наймасовіше їх використовували у 1943 – 1944 роках під час форсування Дніпра.*

«чорносотенці» – *збірна назва для низки російських монархічних й шовіністичних організацій, що виникли після революції 1905 року в Російській імперії. Назву взяли від низового нижньогородського ополчення Смутного часу. Виступали за збереження самодержавства на основі формули «православ'я, самодержав'я, народність». Період особливої активності чорносотенців припав на 1905–1914 роки, оплотом чорносотенців в Україні була Почаївська лавра.*

ПРИМІТКА. У залежності від повноти відповіді кожне пояснення може оцінюватись у межах 0,5–1–1,5 балів (на розсуд члена журі).

Питання 6. Заповніть прогалини в тексті. (Кількість балів – 6)

Критерії оцінювання: 0,5 бала за кожну правильну відповідь.

«Після саботажної акції, проведеної членами *Української військової організації (УВО)* в Галичині у **1930** році проти польських землевласників та *осадників*, польська влада застосувала для «умиротворення» населення західноукраїнських земель надзвичайні заходи, відомі як *пацифікація*. З різних країн світу надійшли сотні скарг і петицій на дії польської влади до *Ліги Націй*, однак вона ухвалила резолюцію, в якій поклала відповідальність на українських націоналістів. З метою ізоляції всіх противників політики маршала *Юзефа Пілсудського*, що отримала назву режим *санації*, створено концентраційний табір у *Березі Картузькій*. У відповідь бойовики *Організації українських націоналістів (ОУН)* під керівництвом *Степана Бандери* здійснили у **1934** році вбивство міністра внутрішніх справ Польщі *Броніслава Перацького*, як відповідального за репресії проти українців».

ПРИМІТКА. Правильною потрібно вважати відповідь, якщо наведено прізвище історичного діяча, незалежно від того, чи вказане його ім'я. Так само правильною є відповідь із встановленою назвою політичної організації, незалежно від того, вказана вона повністю чи у формі аббревіатури.

Питання 7. Розташуйте у правильній хронологічній послідовності події першого періоду Другої світової війни. (*Кількість балів – 7*)

Критерії оцінювання: 1 бал за кожну правильну позицію.

ВІДПОВІДЬ: Г, Д, Є, А, В, Б, Е

- 1 г) укладення пакту Молотова-Ріббентропа; 23 серпня 1939 р.
- 2 д) Глейвіцька провокація; 31 серпня 1939 р.
- 3 є) Майнільський інцидент; 26 листопада 1939 р.
- 4 а) окупація Німеччиною Норвегії; 9 квітня – 10 червня 1940 р.
- 5 в) евакуація англо-французьких військ з Дюнкерка; 26 травня – 3 червня 1940 р.
- 6 б) друге Комп'єнське перемир'я; 22 червня 1940 р.
- 7 е) напад Німеччини на Грецію і Югославію; 6 квітня 1941 р.

ПРИМІТКА. Вказівка дати тієї чи іншої події не впливає на оцінювання. Головний критерій – правильна послідовність, яка у відповіді може бути зазначена за допомогою комбінації відповідних цифр і букв, або правильно укладеного запису подій.

Питання 8. Назвіть зображених на фото історичних діячів. Визначте, що їх об'єднує. (*Кількість балів – 7*)

Критерії оцінювання:

1 бал – за кожного правильно вказаного діяча (роки перебування на посаді вказувати необов'язково). Максимум 6 балів.

1 бал – за визначення об'єднуючої обставини.

ВІДПОВІДЬ:

На фото зображені історичні діячі:

- 1) Лазар Каганович (1925–1928, 1947)
- 2) Дмитро Мануїльський (1921–1923)
- 3) Микола Підгорний (1957–1963)
- 4) Микита Хрущов (1938–1949, з перервами)
- 5) Петро Шелест (1963–1972)
- 6) Володимир Щербицький (1972–1989)

Усі діячі на фото – це перші секретарі центрального комітету (очільники, керівники) української компартії.

ПРИМІТКА. Правильною відповіддю є вказівка хоча б на прізвище діяча. Якщо учень (учні) віднайнуть іншу коректну об'єднуючу обставину (яку не передбачили укладачі завдань), її оцінювати також у 1 бал.